

LANCUCH (305) *sb m*

łańcuch (302), **lencuch** (2), **ancuch** (1) [**łańcuch**]; *lencuch LibMal*; *łańcuch* : *lencuch ZapWar* (4 : 1); *łańcuch* : *ancuch ZbylPrzyg* (2 : 1).

łańcuch (145), **łańcuch** (140), *łańcuch a. łańcuch* (20); *łańcuch BielŻyw* (2), *MiechGlab* (3), *MurzHist* (3), *MurzNT*, *Leop* (11), *BibRadz* (6), *OrzRozm*, *BielSat* (2), *BielSpr* (5), *WujJud*, *BudNT* (7), *Skarjedn*, *SkarŻyw* (12), *MWilkHist* (7), *KochPhaen* (2), *KochMRot*, *ReszPrz* (2), *ReszList* (2), *WerGość* (2), *BielRozm* (2), *KmitaPsal*, *GostGosp* (3), *RybGęśli* (2), *WujNT* (21), *SarnStat*; *łańcuch FalZioł*, *March*³, *HistAl* (10), *KromRozm I*, *RejWiz* (18), *RejZwierc* (4), *KochSat*, *Mącz* (18), *SarnUzn*, *RejAp* (6), *GórnDworz* (4), *BiałKat*, *RejZwierc* (15), *RejPosWstaw*, *KochOdpr*, *StryjKron* (3), *KochJez*, *KochFr*, *KochPieś*, *GórnRozm*; *łańcuch* : *łańcuch OpecŻyw* (1 : 11), *GroicPorz* (1 : 1), *BielKron* (15 : 18), *BudBib* (6 : 1), *ModrzBaz* (1 : 10), *GórnTroas* (1 : 1), *GrabowSet* (1 : 1), *LatHar* (1 : 2), *SiebRozmyśl* (2 : 1), *PowodPr* (2 : 1), *Przyg* (1 : 2).

a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie); e z tekstu nie oznaczającego é.

sg N łańcuch (33). $\diamond$ *G łańcucha* (17). $\diamond$ *A łańcuch* (61). $\diamond$ *I łańcuchem* (31); *-em* (7), *-(e)m* (24). $\diamond$ *L łańcuchu* (33). $\diamond$ *V łańcuchu* (1). $\diamond$ *pl N łańcuchy* (21). $\diamond$ *G łańcuchów* (15); *-ów* (1) *BiałKat*, *-ow* (1) *OpecŻyw*, *-(o)w* (13). $\diamond$ *D łańcuch(o)m* (1). $\diamond$ *A łańcuchy* (32). $\diamond$ *I łańcuchy* (29), *łańcuchami* (22); *-y OpecŻyw*, *HistAl* (6), *BielKron* (5), *Mącz*, *RejZwierc*, *BietSpr*, *SkarJedn*, *KochPhaen*, *SkarKaz*, *SkarKazSej*; *-ami MurzHist*, *MurzNT*, *ModrzBaz*, *SkarŻyw*, *MWilkHist* (4), *StryjKron*, *ReszList* (2); *-y* : *-ami Leop* (2 : 1), *BibRadz* (3 : 1), *BudBib* (1 : 1), *BudNT* (1 : 2), *WujNT* (3 : 6). $\diamond$ *L łańcuchach* (6), *łańcuchoch* (2); *-ach RejZwierc*, *ActReg*, *LatHar*, *PowodPr* (2); *-och BibRadz*; *-ach:-och BielKron* (1 : 1); $\sim$ *-ach* (3) *LatHar*, *PowodPr* (2), *-äch* (2) *BielKron*, *RejZwierc*, *-(a)ch* (1). $\diamond$ *du I (cum nm) łańcuchoma* (1) *BudBib Ier* 52/11.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Zespół połączonych ze sobą ogniw, przeważnie metalowych; catena BartBydgd, Mącz, Calep, Cn; torques Mącz, Calep, Cn; tormentum Cn (305) : Niefłyłfano to nigdy/ áby plá kiedy fioldłano/ ále iżby go ná łańcuchu więziono. March³ V8v; BartBydgd 24b; ZapWar 1530 nr 2479, 1548 nr 2667; ten też Paifeta Carza Tureczkiego na pirwey poraził, á ięthego związał złothym łańcuchem wżakozgo potim pułcił. MiechGlab 30, 49, 66; Item zeznal yfch wzalyafflowye v Byenka lenczuch vkradl LibMal 1546/110; Alexander [...] kazał moft zbudować łańcuchy związány. HistAl E3, A8, B6v, E3v [2 r.], L, M5 [2 r.], M5v; Studnią nadobnym kítałtem z mármoru fpráwiono/ Láńcuchy wodę ciągnąc pięknie przypráwiono. RejWiz 46, 4v, 166v, 167; [Kambizes] kazał fpuścić plá z lewkiem/ począł lewek plá przepomagác/ pies drugi ktory ná łańcuchu był/ zerwał fie mocą z łańcuchá á rátował plá brátá fwego. BielKron 114; Mángowie kupcy idą w towarzyftwie z Turki/ máiąc długie łańcuchy/ ktorzy v Turkow kupią niewolniki/ náwiążą ich ná ieden łańcuch pięćdziefiát álbo fześcdziefiát BielKron 216v; [ślachta mazowiecka upiekli piekarkę i Kliczowską] gdy wkopáli w ziemię flup/ do kthorego obiedwie ná łańcuchach długo vwiązáli/ káżdą ná fwoim łańcuchu nago opák ręce związawłzy BielKron 419v; A thak flifmy fpołu ná ten czás z nawámi związawłzy fie łańcuchy przez then czás nieprześpieczny BielKron 45lv, 240v, 372v, 384v, 451v, 460 [4 r.]; Mącz 41b; SarnUzn G5v; Y widzialem Anyoła sfstępuiącego z niebá/ máiącego klucz od przepáści/ y łańcuch wielki w ręku fwoich. RejAp 164v, 166

[3 r.], Eev; *RejZwierz* A7v, 135v; *BielSpr* 8, 9, 48, 54, 70v; potym [św. Symeon] ná wierzch iedney gory wftąpił/ y tám áby z niey niełchodził/ á myfli z niebá nie łpuścił, łancuchem fię żeláznym ná 20 łokiet zá nogę przykował. *SkarŻyw* 29; Włofieńnicę fkońklich włofow bárzo oſtrą zwęzełkámí/ ná gołym cíele/ drugdy żelázná obręcz/ drugdy łancuch/ drugdy ná włofieńnicy żelázny páncierz noſił. *SkarŻyw* 472, 29 [2 r.], 436 [2 r.]; A drudzy drzwi zámykaycie Łancuchámí zákládaycie. Y będą brżákác łancuchámí w piekle. *MWilkHist* E3, E3v [2 r.]; *ZapKościer* 1580/7; *Calep* 172a; *GostGosp* 10; *WujNT Apoc* 20/1.

łancuch z czego (3): potym vkazał łancuch s kołci floniowey ſpráviony [*cathena eburnea HistAl* 31] *HistAl* A3; [św. Symeon] vplotfzy łobie gruby łancuch z pálmowego liſcia ſciągnął mocno łędzwie łwoie/ ták iłz rány fie ná cíele poczyniły *SkarŻyw* 29, 29.

W porównaniach (11): *GórnDworz* K4; ktoby fie miał tárgnąć ná poćciwego á niewinnego człowieká iłcie teź ten łtoi zá plá ná łancuchu. *RejZwierz* 135v; porzucili Mnifzy y Mnifzki kapice/ Kłięża Rewerendy/ wiárę/ wftyd/ boiaźń włzeláká złamawłzy: iákoby ie Lucyper z łancuchá łpuścił *ReszPrz* 73. Cf »jako pies na łancuchu«.

W charakterystycznych połączeniach: łancuch zawlec (2); *na łancuch nawiązać*; *z łancucha spuścić* (2); *łancuchem przykować się* (2), *spiąć*, *zewrzec*, *(z)wiązać (się)* (4); *na łancuchu uwięzać* (4); *łancuch długi, mocny, srebrny, wielki* (2), *wozowy, złoty* (4), *żelazny* (7); *łancuchem skowany, umocniony, uwiązany(y)* (4), *związany* (2).

Zwrot: »sta(wa)ć na łancuchu« [*szyk zmienny*] (3): *RejWiz* 72v; Bo gdy piefek dla łtráwy/ ná łancuchu łtawa/ Wilczek łobie po łefie/ łkacząc poigrawa. *RejZwierz* 120, 120.

Wyrażenie: »jako pies na łancuchu« (8): *RejWiz* 2lv, 48v, 167v; Abowiem gniew thákiego człowieká álbo oná przyczyná do gniewu ktorey on podawa/ iełt iáko onego plá ná łancuchu co fie tylko tárga á nie vczynić nie może. *RejZwierz* 81; Drugi záfię [...] łiedzi iáko pies ná łancuchu łkrzynkámí fie ołtháwiał/ s łlołárzem fie o mocná kłótkę tárguie *RejZwierz* 103v, 63v, 257; y nie raz twoię myłł rołpułzczoną y rozerwáná/iáko plá ná łancuchu/ krotko wíázác/ łługo Boży/ mułłz *LatHar* +8v.

Szeregi: »łancuch a (albo) powroz« (2): Gdy go [*lisa ziemnego*] włowią wędá tedy iełtli nie może vgrifć wędý/ tedy łzuka łlabego kończa, powroza albo łanczucha/ á thako gi vgrizie y vchodzi łmierci. *FalZioł* IV 40d; *RczsList* 162.

»łancuch, (albo) (w)rzeciádz« (3): Niektorzy mieniá iże żydowie máią przyłfygę czynić ná łkygach Moyzełzowych/ przed ich Boźnicá/ łtoiąc bołymi nogámí/ trzymáiąc łancuch álbo wrzeciádz/ kthorym drzwi v Boźnice záwieráią *GroicPorz* h3; *Mącz* 41b; *Calep* 1075a.

W przen (6) : *BibRadz* 2.*Petr* 2/4; *BielKron* 136; [o miłósci] Która łpórnych żywiołów gniéw łpinałz łancuchem *KochFr* 96; Rzekłbył że on Lucyper [o *Lutrze*] z łancuchá piekielnego iełt łpułzczony. *ReszPrz* 62; Dźił miłóác w łudźiech iełt přędko przetrwána/ Krotkiem łanczuchem zgodá wviázána. *KmitaPsal* A4v; Bog ániołom gdy zgrzełzyli nie przepułcił/ ále łancuchámí piekielnymi [*rudentibus inferni*] łciągnáwłzy ie do pieklá podał ná męki *WujNT* 2. *Petr* 2/4.

W charakterystycznych połączeniach: łancuchem spinać, uwiązany, związać; łancuchy ciemności, ogniste, piekielne; z łancucha spuszczoney.

a. *Więzy, kajdany; łańcuch jako narzędzie karni; catena Mącz, PolAnt, Vulg, Cn (123) : OpecŻyw 122v, 133v; BielŻyw 54; RejWiz 54, 78; Ipał Piotr między dwiema żołnierzmi/ Ikrpowany dwiema łańcuchy/ á Ithrozowie przede drzwiami/ Itrzegli ciemnice. Leop Act 12/6, Ier 28/10, 13 [2 r.]; BielKron 94v [3 r.], 160, 166; BudNT Eph 6/20; MWilkHist E3v [2 r.], Fv; Ná nogách iego łańcuchy nie siędą/ Ni Iznurem ręce wIspák wiązáné będą: Té ręce/ berIém co włádác vmiály/ Nie godno żeby wiązáné bydź miály. ZIły nieprzyaciél/ Inadź to miał w Iwym duchu/ Żeby zá wozem kroczył Król w łańcuchu. GórnTroas 15; LatHar 274; Nádzieiá więźniá cielzy choć iuz ledwe žiewa/ Łańcuchy brzmiá koło nog/ wždy dźwigáiac Ipiewa. RybGęśli B; ábym oznaymiał táiemnicę Ewángeliey/ dla ktorey poIelItwo Ipráwuie w łańcuchu [legatione fungor in catena] WujNT Eph 6/20; Niech da Pan miłóIierdzie Onezyphorowemu domowi: iż mię częItó ochłodził/ y łańcuchá Iię niego nie wItydził [catenam meam non erubuit]. WujNT 2.Tim 1/16, s. 447 [3 r.], 508 [4 r.]; SiebRozmyśl 14.*

W połączeniach szeregowych (9): OpecŻyw 125v; ábowiem to co v innych ludzi Izkodá/ łańcuch/ kłódá/ śmierć/ to v nas Polakow cześć wIżytko waży/ y dáleko więcey nád to wIżytko/ á tho w nas wiárá Ipráwuie OrzRozm Lv; In vinculis esse, W ciemnicy być/ álbo w kłodzie/ w pęcie w łańcuchu w yętcwie [!] w żelezie, Mącz 497a, 162a; Páthrzayże czo Ią zá przypadki á czo Ią zá vbiory á instrumenthá iego/ Miecz/ kiy/ Iekierá/ árkábuz/ Iáháydak/ plugáwy tárás/ pal/ Izubienicá/ łańcuch/ pęto/ y inych rozmaitych przypraw doIyc/ á ktoby Iie ich náliczył. RejZwierc 79; StryjKron 442; GostGosp 12; SkarKaz 6a; SkarKazSej 705b.

W porównaniach (3): BiałKat 326; RejZwierc 87v; przystápilismy do tego celu za obowiázkem Vniey pocziwością, wiarą, cnotą iako lancuchem zwiázani ActReg 30.

W charakterystycznych połączeniach: łańcuch ciężki (2), drzewiany (2), okrutny, żelazny (4); w łańcuchu (5).

Fraza: bibl. »opadły łańcuchy z rąk jego« (4): A oto Angioł PáńIki Iłanáł/ y Iwiátłóć roIwieciłá Iie w ciemnicy/ y vderzywIży Piotrá w bok obudził go/ mowiác: Wítań co rychley/ thedy opádły łańcuchy z rąk iego [ceciderunt catenae de manibus eius]. Leop Act 12/7; BibRadz Act 12/7; BudNT Act 12/7; WujNT Act 12/7.

Zwroty: »łańcuchami okowác; w łańcuch okowany; łańcuchem przykowany« (1; 1; 1): Iágeło zIamawIży przyIięgę Iwoię/ KieyIłutá Stryiá teyże nocy łańcuchámi y pętámi okowác kazał StryjKron 467; GórnRozm N3; SkarKaz 41b.

*»łańcuch(y) poIamać (a. zIamać), potargać, rozrywác; z łańcucha wyIamać się« = *confringere a, dirupere catenam Vulg* [szyk zmienny] (2 : 1 : 1; 1): NámileiIży przyiacielu piēmcię abyś potargáwIży łańcuchy chciál przyśc do nas/ a on by z wielką żądzą chciál przyśc ale łańcuchow poIamać niemogł MurzHist K4; Leop Ier 28/12; ieden Litwin ktory niedawno ochrcziwIży Iię w Málborku mieIzkał/ dodał mu rády/ y naczynia/ iż Iię y z pętá/ y z łańcuchá y z Iklepu zámurowánego wyIamał StryjKron 442; WujNT Mar 5/4.*

»w łańcuchu siedzieć« (2): [kiedy Wolskowie napadli na Rzym] poIpoIItwo vbogie/ nie tylko do zbroie nie Izli/ ále y rádzi byli nieprzyiacielowi/ mowiác: Iepiey nam WólIkim Iłużyć/ niż domá w łańcuchoch álbo w pęciach siedzyeć v Pátrycyufow. BielKron 107; RejZwierc 148.

»uciec z łańcucha« (1): Vincula rumpere, Dobyc fie z ciemnice/ vciec z łańcuchá álbo z kłody. *Mqcz* 497a.

»łańcuch na ([czyj]q) szyję włożyć« (6): *OpecŻyw* 107, 117, 118, 135v; łańcuch żelazny ná fzyię włożyli/ Krzyż frogi ná rámioná: potym prowadźili Przez wśyftko miáfto *SiebRozmysł* H3v, I3v.

»w łańcuch włożyć« (2): Cathenas captivis indere, Yęte więźnie w łańcuch [!] włożyć álbo władzić. *Mqcz* 92c, 421c.

»wsadzić (a. sadzać) [kogo] w łańcuch, do łańcucha« [szyk zmienny] (7 : 2): *ZapWar* 1503 nr 2022; przetoż był ięť odnich [*Sokrates od pospólstwa*] á wladzon do łańcucha, gdzie trzydzieci dni siedział. *BielŻyw* 54; Intendere vincula collo, W łańcuch kogo władzić. *Mqcz* 445a, 92c, 162a; *BielKron* [842]; *GórnDworz* S6v; *WerGość* 247; *GostGosp* 14.

»łańcuchem (a. łańcuchy) (z-, po)wiązać, związany (a. przywiązany)« = *catenis alligare a. ligare a. vincire PolAnt, Vulg; catenare Mqcz, Cn; catenis vincitus Vulg; catenarius Calep; concatenare, vincire Cn [szyk zmienny] (16 : 15)*: GDy Iudáfz vzrzál/ ono Iezufa łańcuchem związáwłly na więćnicę wiedziono/ aby go na śmierć oładzono. *OpecŻyw* 118, 117, 118, 133v; *MurzHist* K4; *MurzNT Mar* 5/4; *Leop* 4.Reg 25/7, 2.Par 36/6; *BibRadz ler* 52/11, *Act* 12/6; *BielKron* 144v; *Mqcz* 41b, 421c; *BudBib* 2.Par 36/6, *Ps* 149/8, *Ier* 52/11, 3.*Esdr* 1/39; *BudNT Mar* 5/4, *Luc* 8/29, *Act* 12/6; *KochOdpr* B; *StryjKron* 442; *ActReg* 30; *Calep* 172a; Nie ták był bolem teŕkliwym tórgány/ W fkałę łańcuchem śmiertnym przywázány/ Zmysłny Protheus *RybGęśli* C4v; *WujNT Mar* 5/3, 4, *Lue* 8/29, *Aet* 12/6, s. 447, *Act* 21/33.

»w łańcuch pojmany« (1): Catenatus – W łańcuch pojmany. *Calep* 172a.

»wiedzion w łańcuchu« (1): A gdy z miáftá krol vciekał ná puŕzczá/ poiman y przywiedzyon przed krolá Bábilońfkiego/ tám mu dał wyłupić oczy [...] y flepo wiedzyon do Bábilonu w łańcuchu. *BielKron* 95v.

Szeregi: »łańcuch a (abo, i) okowy« (3): *RejZwierc* 200v; *WujNT* 76; Więźień ŕlufźnie o zbrodnie y grzechy ŕwoie pojmány/ do ŕádu fie nie kwápi: káźdey odwłoczé rad/ nie ciężki mu łańcuch y okowy/ y wśytki w wieży nędze *SkarKaz* 8a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»łańcuch a (i, albo, ani) pęťo« = *catenae et compedies PolAnt, Vulg (17)*: *ZapWar* 1503 nr 2022; *MurzNT Mar* 5/4; *BielKron* 107; [*kazał go nieść do jednego sklepu*] y tám kazał go władzić w łańcuch/ y w pęťá/ y zámknąć kilkiem kłótek *GórnDworz* S6v, S8; *BudBib Ps* 149/8; Przeto iż częťto był wiazan łańcuchy y pęťy/ ále fie ná niem łańcuchy rwály/ á pęťá tórgály/ y niemogł go żaden okróćić. *BudNT Mar* 5/4, *Luc* 8/29; *StryjKron* 12, 467; *KochMRot* C2; *WerGość* 247, 250; *WujNT Mar* 5/4 [2 r.], *Luc* 8/29. [*Ponadto w połączenia szeregowych 4 r.*]

»powrozy i (abo) łańcuchy« (2): *OpecŻyw* 85; máłych złóźdieiow w powrozách álbo łańcuchách żeláźnych tráćá. a wielkim ŕkaźcom R. P. w złótych łańcuchách chodáćym fie kłániáią. *PowodPr* 79. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»wieża albo łańcuch« (1): Bo zábije kto oycá dziatkam ŕmęťnym tho iuź onego zábitego áni onych dziathek rzadko y bárzo máłó wŕpomináią tylko o onego co w wieży álbo w łańcuchu ŕiedzi wśyfcy fie ŕtáraią *RejZwierc* 148.

W przeni (4) : SROgié łańcuchy ná fwym fercu czuie: Lecz to ściąściém ściączuie *KochPieś* 53; Smył nieoftrózný/ iey ták ieft zmocniony/ Iż gdzie chce/ gwałtem wlecze: Łancuch ná nię włożony/ Woli / która ią/ fwym vporem/ ściącze *GrabowSet* P4.

Wyrażenie: »związany łańcuchem« (1): [*jedna białogłowa*] będąc związaną mocnym łańcuchem/ to ieft temi rękamá/ nád ktore nie milże⁸⁰ v niej niebyło/ nie poddała fie przedfię/ ále poczćiwość fwą záchowála wcale. *GórniDworz* Aa6.

Szereg: »wieża, łańcuch« (1): [*o męczennikach*] O iákościé wiele wież poświęcili: iákościé wiele łańcuchow ozdobili *SkarŻyw* 595.

Przeni: Kara, przymus, niewola, więzienie (5) : Abowiem dla nádzieie Izráelkíey tym łańcuchem ieftem obłożony [*catena hac circumdatus sum*] *WujNT Act* 28/20; wítawá świętego Piłmá [...] vpornych od złégo nieodwodzi/ iefli niebędzie przydan łańcuch ná fzyię ich [*nisi addatur torques collo ipsorum JanStat* 617]/ y iefliby doczełnym karánim frodze niebyli karáni. *SarnStat* 678.

W przeciwstawieniach: »łańcuch ... agaryk, wola« (2): gdzieby fie też zuchfále fzyrzyc álbo zápałic chciály [*szkodliwe występkí ludzkie*] więcz też miałto ágárikú tárálu álbo łańcuchá ná tho przyložyc może *RejZwierc* 78v; iż bez tego łam nád łobą człowiek pánem być/ á wiázac fię ná iednym mieyfcu nie łańcuchem/ ále wolą y rozumem może. *SkarŻyw* 29.

Zwrot: »zrzucić łańcuchy z szyje« (1): COro Syońka/ zrzuc łańcuchy z fzyie/ Niech dána wolność/ w więzieniu nie żye *GrabowSet* Q4.

Szereg: »taras albo łańcuch« (1): *RejZwierc* 78v cf *W przeciwstawieniach*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

b. Ozdoba z kosztownego kruszcu, przeważnie ze złota; torques *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; monile, spira *Mącz*; *aurata catena Cn* (80) : thegołch czałchv ná thowarziłchv moyem Iwanye wzyely schablye ze fzezbrem pofłoczyłthą lanczvch fzebrni pofłoczyłthi. *LibLeg* 11/157, 11/132v, 138v; *ZapWar* 1548 nr 2667; Mogłbychci ya też przypomnyeć wálfe y wálfych żon łańcuchy/ bramy/ rzezánye/ ffnurkowane/ pirze/ durkowane/ háfftowane/ gry/ pfy/ y ine ftroye/ márnosci/ y vtráty *KromRozm I* 5; Iedni gdy łańcuch vřzřą wnet mu fie klániáią/ Iuż nie páná lecz złoto zá fláchćicá máią. *RejWiz* 96v, 19v, 39, 64, 104; *RejZwierc* 117v, 122v; *WyprKr* 22; Piękne fá policzki twoie z fwemi klenoty/ á fzyiá twa w łańcuchoch. *BibRadz Cant* 1/9; *BielKron* 214v, 452v; Monile, Klenot który ná fziey nofzą/ kolmierz perłowy/ łańcuch. *Mącz* 23 1b; Spira, Krys/ okrąg álbo cirkiel [...] Spira item, Nieyáki ubiór/ łańcuch/ álbo ynřzy klenot/ który ná fzyi álbo ná głowie bywa nofzon ták fie w okol wiyáci/ może być zwan też Turecki zawóy. *Mącz* 408b, 169a, 288b, 459b, 461c; *RejAp* 114; *BielSat* D2, D4; *RejZwierc* 16v, 70; *WujJud* 181v; *BudBib Cant* 4/9, *Is* 40/19; Wiele ich ieft/ ktorym fię zda iákoby niebyli poczełnymi/ iefliby fie im łańcuch nieświecił ná fzyi [*nisi fulgeant aurea torque*] *ModrzBaz* 51; *BielRozm* 26, 30; *ActReg* 13, 132; *Calep* 1075a; *GosłCast* 46; Potym áncuch z klenotem záś do tego wdzieiefz/ Iáki która mieć może ftan fwoy obráchuiefz. *ZbylPrzyg* B4, A4; [*zanikiel pozłocisty z łańcuchem InwMieszcz 1561 nr 102*].

W przeciwstawieniach: »łańcuch (złoty) ...powroz (2), łyko« (3): *BielKron* 227; zá wyłtěpki zbytnie w ftroiách/ dopuścił Bog niewolftwo/ w ktorym náłtąpic miało [...] miałto miękkiego á

kołztownego odzienia/ siermięgá/ miáfto łańcuchow/ opáfánia kołztownego/ y drogiego záfiewszénia ábo Alzmántow/ łyká/ łtryczki/ á pętá żelázne *PowodPr* 84, 79.

W porównaniu (1): Synu moy/ łłuchayże ćwiczenia oycá twoiego/ á nie odrzucay náuki mátki twoiey. Abowiem to bédzye przypadkiem łáfki głowie twoiey/ y iáko łańcuch kołztowny na łzyi twoiey. *RejPosWstaw* [414].

W charakterystycznych połączeniach: łańcuch (na szyi) mieć, (przy)nosie (noszący) (7); łańcuch na szyję obwinąć, włożyć (włożon jest) (2), wzdziać; łańcuch na szyi świeci się, wisi (3); łańcuchem ozdobić się, popisować się; chodzić w łańcuchu.

Wyrażenie: »złoty łańcuch« = torques aurea Mącz, Vulg, Modrz; catena aurea PolAnt [szyk 15 : 14] (29): czo pan philip voyewodzicz onym/ nyedoplacził zalossyl y zastawil lanczwch zlothy wkthorym slothych czerwonych polthorasta y trzi slothe a ognyw kopa przes dw *ZapWar* 1548 nr 2667; *GroicPorz* a3; *Leop Gen* 41/42, *Dan* 5/29; *BibRadz S.Reg* 6/21; *BielKron* 17, 227, 313, 316, 328v, 414; *KochSat* A2v; *Mącz* 309c, 459b; Bo wydworne łzáty/ y złote [!] łańcuchy/ nietylko należą do rozeznawánia śláhcicá od proftego człowieká/ [...] ále też y wiele złości z łobá ciągná *ModrzBaz* 50v, 12, 50v [2 r.], 51, 119 [3 r.], 124; *SkarŻyw* 491; dáry dawał: temu Szátę złotogłowowá: temu łańcuch złoty: Czáfzę drugiemu/ miłtrzów dawnieyłzych roboty *KochJez* A3; *PowodPr* 79; *SkarKazSej* 668a.

Szeregi: »łańcuchy, klenoty« (1): Wnet łańcuchow klenotow przynieść mu kazáá/ Y dziwnych łzát odmiennych dofyć mu nádáá. *RejWiz* 26v.

»łańcuchy i manele« (1): Łańcuchy y mánele tobie fię mieć godzi/ Bo to nie iest vtrátá/ złoto fię przygodzi. *ZbylPrzyg* B2.

»(nie tylko) pierścień, (ale i) łańcuch; łańcuch z pierścieniami« [szyk 1 : 2] (2 : 1): *RejWiz* 11v; *Leop* 1.*Mach* 13/37; A teraz takie czáfy náłtáły/ iż nietylko pierścienie/ ále y łańcuchy [*non annulis modo, sed torquibus etiam*] ládá kto noši: á nietylko iuż mowię dobrzi chocia podłego łtanu/ ále też y rułianowie/ nierządnicie/ wykrętáczé práwni/ y lifnicy. *ModrzBaz* 51.

»ni perły ni łańcuchy« (1): Bo wierę do tey żadne nie pomogá bramy/ Ni perły ni łańcuchy áni żadne kramy. *RejWiz* 16.

»łańcuchy albo zaponki« (1): Izali zápomni dziewicá vbioru fwes^g? (y) oblubienicá klenotow fwoich (*marg*) wedle niektorych/ łańcuchow/ (álbo) zaponek fwoich. (–) *BudBib Ier* 2/32.

Personifikacja (1): Pátrzayże záfię iż onego pozłóciłtego by też/ iáko ono łtára przypowieść/ nie vmiał y Kozie ogoná záfiewzác/ álic go ná wrzędy ładzáiá/ álic go iuż z rády nie wyganiay/ wyłtępcie wy łzárzy/ ále thy pánie łańcuchu możelz zóftác/ á czáfem go y w Rádzie pořádzá. *RejZwierc* 70v.

W przeni (3) :

Wyrażenie: »złoty łańcuch« (3): Chryzostom S. ná iednym mieyfcu ták piłze. [...] Iáká rożá Rzym pošle Chryftułowi. Iákiemi dwiemá koronami ozdobiło fię to miáfto: o iáko dwiemá temi złotemi łańcuchy przjbráne iest. *SkarJedn* 90 [*przekład tego samego tekstu* (2)] *SkarŻyw* 93; *ReszList* 180.

Przeni: Człowiek możny, bogaty (1) : Kołcioł pełen/nie był táb łańcuch w difkreciey/ Ni złotogłow/ nie znał chłop Slácheckiey náciey. Włzyfcy zá rowno w Kołcioł mocá fię ćifnęli *StryjWjaz* C2.

c. Przen: Więź (8) : O iáko to ciálfny łańcuch/ który mię do zgody wiąże y w niey trzyma. *SkarKazSej* 672a.

łańcuch czego (3): wolnym [cię] vczyził: dwa łańcuchy/ boiázni y miłości świeckiey/ którymiś/ iáko on Piotr/ od piekielnego Herodá był obciążony/ pokrufzywłzy *LatHar* 675; Przywodzić was ma do zgody ten łańcuch pokoju [*in vinculo pacis Vulg Eph 4/3*]/ którym was Chryftus IEZVS do iedności związał. *SkarKazSej* 671a, 671b *marg.*

łańcuch do czego (2): Są drugie łańcuchy do łpoienia pokoju y zgody wálfzey/ z łtrony miłey oyczyny/ y korony tey mátki nálfzey: ktoremi nas łpina y wiąże *SkarKazSej* 672b, 671b.

W charakterystycznych połączeniach: łańcuch ciasny, mocny; łańcuch bojaźni, miłości, pokoju (2), do spojenia, (do) zgody (3).

Zwrot: »targać łańcuchy« (1): iefli w Chryftuśa wierzym [...] iefli pod iego obroną y cieniem odpoczywáć chcemy: tárgáć tych łańcuchow ták mocnych nie móżem/ zgadzác łię y w iedności żyć/ y o łobie w zgodźie rádzíc muśim. *SkarKazSej* 672b.

Szereg: »łańcuch i związka« (2): Temi łańcuchy y związkámi Chryftus Bog y Pan nálf do zgody y iedności nas powiázał. *SkarKazSej* 672b, 671b.

d. W opisie gwiazdozbioru (2) : á iefli łpoyrzył W támte łtrony/ Vyźrzył ryby/ [...] Káżdá z nich łwym łańcuchem zá plufk vwiazána. Łącuchy gwiazdá łpięłá/ od Greków názwána/ Niebiefki węzeł. *KochPhaen* 10.

Synonimy: wrzeciádz; a. kajdany, okowy, pęto, powroz.